

УДК 339.542.2 (477+061.1ЄС)

Кушнір Н. О.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*
Дідик Н. В.
*студентка факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Kushnir N. O.
*Candidate of Economic Sciences,
of International Economic Relations Department
Uzhgorod National University*
Didyk N. V.
*Student
International Economic Relations Department
Uzhgorod National University*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ НА ОКРЕМІ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ ТА ТОВАРНІ РИНКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на економіку та товарні ринки України. Досліджено стан імplementації Угоди про зону вільної торгівлі, описано основні її переваги та недоліки для окремих галузей української економіки. Досліджено основні статті експорту України до країн ЄС. Розглянуто використання тарифних квот та принципи їх адміністрування. Визначено основні перешкоди, що стоять перед Україною на шляху до європейського торговельного простору, а також розроблено рекомендації для їх подолання.

Ключові слова: Угода про асоціацію, зона вільної торгівлі, тарифні квоти, зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Вступ та постановка проблеми. Відкриття об'ємного європейського споживчого ринку та підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом є безумовно значущими та необхідними подіями для забезпечення подальшої європейської інтеграції України. Достатньою умовою успішності інтеграції економіки України у світове співтовариство є вирішення цілого комплексу проблем, ключовою серед яких є забезпечення позитивних зрушень у структурі національної економіки та відповідних структурних реформ у різних сферах суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця тема досліджувалась багатьма закордонними та вітчизняними науковцями, такими як С. Байер, Дж. Бергstrand, Г. Гросман, Е. Хелпман, Р.Е. Болдуїн, Дж. Равенхіл, О.І. Шнирков, В.І. Муравйов, А.С. Філіпенко.

Метою роботи є аналіз функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі «Україна – ЄС».

Результати дослідження. Європейська економічна інтеграція України характеризується відсутністю широких виробничо-технологічних зв'язків з країнами ЄС, через що український експорт представлено переважно

продукцією з низьким ступенем обробки. Водночас в Україну з країн ЄС імпортується готова продукція, що має більш високу додану вартість. Безумовно, Україні варто орієнтуватись на експорт високотехнологічних товарів, товарів з високою доданою вартістю та високим ступенем обробки для того, щоб наростити свою експортну спроможність.

Визначальним для України є не лише розширення доступу до європейських ринків, але й використання отриманих від підписання Угоди можливостей для реформування та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, що має забезпечити зростання експорту українських високотехнологічних товарів, отже, формування умов для збільшення заробітної плати працівників на основі підвищення продуктивності праці, зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку. Особливо важливо в цьому процесі забезпечити включення окремих видів діяльності в технологічні ланцюги промислового виробництва країн ЄС, багато з яких інтенсивним чином реалізують нові промислові стратегії [6].

Головним позитивним моментом зони вільної торгівлі (далі – ЗВТ) з країнами ЄС для сільського господарства є часткове усунення несиметричності умов торгівлі між ЄС та Україною, яка посилилась після вступу нашої держави до СОТ. Несиметричність зменшується завдяки таким чинникам, як безмитний доступ для українських сільськогосподарських товарів у рамках тарифних квот; відмова ЄС від використання експортних субсидій на сільськогосподарські товари під час експорту в Україну; закріплення за українською стороною права на життя захисних заходів та використання додаткових умов торгівлі.

Встановлення безмитних тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів. По 4 видах товарів встановлено додаткові тарифні квоти. Україна встановила тарифні квоти для 3 видів товарів (м'ясо свинини, м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці, цукор), а по 2 видах встановлено додаткові тарифні квоти [2; 5; 11].

Адміністрування тарифних квот ЄС здійснюється за двома принципами:

1) «перший прийшов – перший обслуговується», що поширюється на такі групи товарів, як ячмінна крупа та борошно; м'ясо баранини; цукор; зерно зернових злаків, оброблене іншими способами; овес; продукти переробки солоду та крохмалю; гриби; часник; оброблена продукція з молочних вершків; інший цукор; виноградний та яблучний соки; цукрові сиропи; крохмаль; продукція з обробленого молока; харчові продукти; оброблена продукція із зернових; оброблені помідори; солод та пшенична клейковина; цукрова кукурудза; оброблена продукція з цукру; сигари та цигарки; висівки, відходи та залишки; оброблена продукція з масла; манітол сорбіту; оброблений крохмаль; мед; етанол;

2) через систему імпорتنих ліцензій, що поширюється на такі групи товарів, як м'ясо птиці; свинина; сухе молоко; яйця та альбуміни; молоко, вершки, згущене молоко та йогурти; пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули; ячмінь, ячмінне борошно та гранули; яловичина; вершкове масло та молочні пасти; кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули [1].

Для 18 товарів тарифні квоти передбачають збільшення обсягів впродовж 5 років з дати застосування торговельних положень Угоди про асоціацію (1 січня 2016 року).

З 1 жовтня 2017 року набув чинності Регламент 2017/1566 Європейського Союзу про надання Україні додаткових торговельних преференцій на цілу низку українських аграрних товарів, що діятиме протягом трьох років. Окрім того, у 2017 році також відбулося планове збільшення обсягів імпорتنих тарифних квот (Tariff Rate Quotas) для 18 позицій українських аграрних товарів.

Відповідно до документа додаткові квоти вже діяли на 5 позицій українських агротоварів у 2017 році, а саме мед, виноградний сік, ячмінну крупу та борошно, оброблені помідори, овес. З 1 січня 2018 року також поширились додаткові преференції на пшеницю, кукурудзу та ячмінь [7].

Стосовно параметрів ЗВТ між Україною та ЄС, які закріплені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, передбачена зміна тарифних квот щодо їх збільшення на цілу низку українських аграрних та харчових товарів.

Ці позиції збільшуватимуться одноразово протягом п'яти років у середньому на 10% в рік. Наприклад, у 2016 році розмір квоти на українське м'ясо птиці склав 16 000 тон, у 2017 році він збільшився до 16 800 тон, у 2018 році розмір тарифної квоти перебував на рівні 17 600 тон. Обсяги торговельних преференцій збільшуватимуться й надалі на баранину, ячмінну крупу та

борошно, оброблений крохмаль, виноградний та яблучний соки, мед, яйця тощо [9].

2017 рік відзначився такими показниками щодо використання тарифних квот (табл. 1).

Таблиця 1

Квоти, використані в повному обсязі за 2017 рік

Назва товару	Обсяг у тонах
Пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули	960 000
Кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули	450 000
Ячмінь, ячмінне борошно та гранули	270 000
Цукор	20 070
М'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці (основна)	16 800
Виноградний та яблучний соки	12 000
Оброблені помідори	10 000
Ячмінна крупа та борошно	6 600
Мед	5 200
Вершкове масло та молочні пасти	1 800

Джерело: [3]

З попередньо зазначених статистичних даних можна зробити висновок, що за 2017 рік основними позиціями, які заповнили квоти, були зернові продукти, мед, м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці, соки (виноградний та яблучний) тощо. Також використані додаткові торговельні преференції, які були отримані у 2017 році, на кукурудзу, пшеницю м'яку, мед, оброблені помідори. Таку статистику можна вважати очікуваною, оскільки майже всі ці харчові продукти вже досить тривалий час складають основні статті українського експорту до країн ЄС.

Також виділяють категорії товарів, квоти яких були виконані лише частково (рис. 1).

Відповідно до вищевказаної графічної інформації крохмаль, солод та пшенична клейковина майже заповнили квоту. Також непоганими показниками відзначаються овес, яйця, сухе молоко, часник, висівки, крохмаль, оброблена продукція із зернових. Зважаючи на ці показники, можемо відзначити, що українська готова продукція є менш привабливою для ринку ЄС, ніж сировина. Основною причиною може бути недовіра європейських споживачів українським виробникам, адже досить часто зустрічається інформація про недоліки українських підприємців щодо виробництва, зокрема недотримання санітарних норм, невідповідність європейським стандартам якості. Основними причинами цього є недосконале законодавство, через яке українським підприємцям доводиться махлювати в процесі виробництва; використання дешевших складових елементів продукту заради економії; корупція. Саме через такі недоліки певні статті виробництва взагалі не заповнили квоти у 2017 році. Серед цих продуктів слід назвати сигари та цигарки, продукти переробки солоду та крохмалю, продукцію з обробленого молока, цукрові сиропи, гриби, оброблену продукцію з м'яса та манітол сорбіту.

За результатами 2017 року Україна показала зростання поставок агропродовольчої продукції до ЄС на 34%, що на 1,4 млрд. євро більше, ніж минулого року. Така динаміка є рекордною за останні 5 років. Згідно з останнім звітом Європейської Комісії серед основних країн-постачальників агропродовольчої продукції до ЄС Україна піднялась з 8-го на 4-те місце, поступаючись лише США, Бразилії та Аргентині.

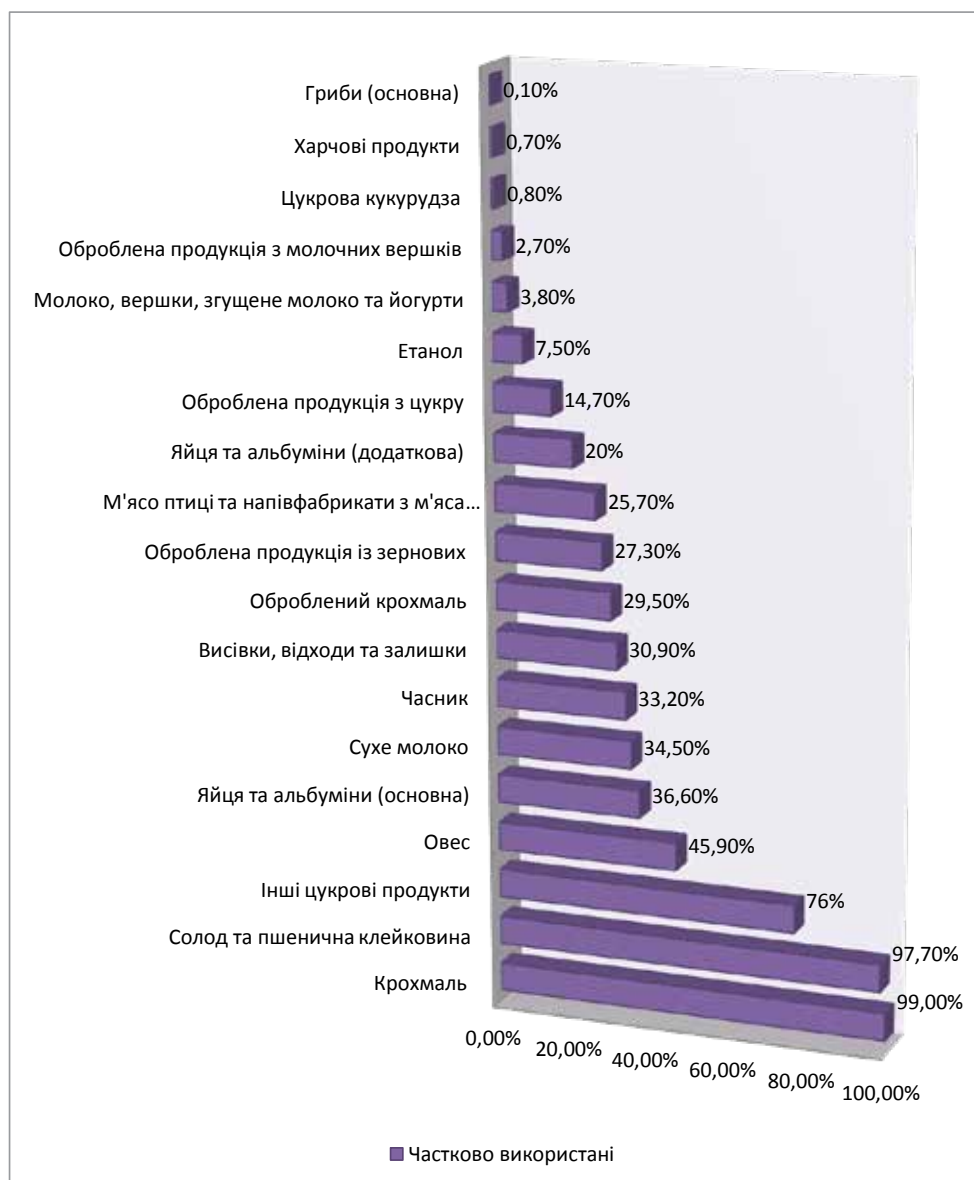

Рис. 1. Частково використані квоти за 2017 рік

Джерело: узагальнено авторами на основі джерел [3; 4]

Частка країн ЄС у структурі агропродовольчого експорту України нині становить близько 32%, а сам аграрний експорт України до ЄС став рекордним за останні 5 років. Хоча більшість експорту до ЄС становить сировина, активно нарощуються поставки нішевих та готових продуктів, зокрема кондитерських виробів, ягід, горіхів та соків [10].

Станом на 17 квітня 2018 року Україна на 100% використала шість квот на безмитний експорт у рамках зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС, зокрема на мед, солод та пшеничну клейковину, оброблені томати, виноградний та яблучний соки, а також пшеницю та кукурудзу.

Згідно з повідомленням на сайті асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) Україна також використала другу квартальну квоту на експорт м'яса птиці та піврічну – на вершкове масло. На 95% вичерпано обсяг безмитних поставок на крупи та борошно [8].

У 2018 році відбулося поживлення темпів закриття квот, адже станом на 2017 рік обсяги пшениці ще не були вичерпані, а квота на солод та пшеничну клейко-

вину взагалі за минулий рік залишилась невикористаною. Окрім шести основних квот, закриті ще чотири додаткові, що свідчить про активізацію торговельних відносин України з ЄС.

За результатами січня-лютого 2017 року агропродовольчий експорт з України до ЄС збільшився на 28,1%, або \$224,7 млн., порівняно з аналогічним періодом минулого року, сягнувши, згідно з даними Мінагропроду, \$1,025 млрд. [4].

За січень-квітень 2018 року зовнішньоторговельний обіг аграрними та харчовими товарами між Україною та країнами Європейського Союзу збільшився майже на 14% порівняно з аналогічним періодом минулого року, склавши \$2,8 млрд. При цьому аграрний експорт до країн ЄС за цей час збільшився на \$145 млн. порівняно з 2017 роком, становлячи \$1,9 млрд. [3].

Відповідно до статистичних даних можна відзначити, що в категорії квот за принципом «перший прийшов – перший обслуговується» станом на перше півріччя 2018 року вже повністю вичерпалися 4 квоти, а саме мед, солод та

пшенична клейковина, оброблені томати, виноградний та яблучний соки. Слід зазначити, що квоти на крохмаль заповнені на 66,5%, а на оброблений крохмаль – на 37,8%. Інші квоти за цими показниками ще навіть не перетнули позначки у 20% або взагалі мають 0%.

Щодо додаткових квот за принципом «перший прийшов – перший обслуговується», то слід відзначити досить активну динаміку заповнення квот.

Додаткові квоти на мед, ячмінну крупу та борошно, оброблені томати вже вичерпані повністю. Додаткова квота на виноградний сік заповнена на 83,3%, а на овес – тільки на 8,5%. Щодо квот з вичерпністю у 0%, то такими є ті квоти, які були задіяні з 1 жовтня 2018 року.

Окрім квот за принципом «перший прийшов – перший обслуговується», існують також квоти за принципом ліцензування та додаткові квоти за принципом ліцензування.

Серед квот за принципом ліцензування повністю заповненими є дві позиції, а саме пшениця та кукурудза. На 50% заповнені вершкове масло та молочні пасти і м'ясо птиці. Яйця та альбуміни за перше півріччя цього року вичерпали 32,7%. Інші позиції поки що навіть не досягли позначки в 15%.

За 1 півріччя 2018 року такі додаткові квоти за принципом ліцензування, як кукурудза, пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули, вже вичерпані, а квоти на ячмінь, ячмінне борошно та гранули заповнені на 19,40%.

Загалом найбільшим попитом у європейських споживачів користуються нині такі українські продукти, як зернові злаки (їх експорт до ЄС за цей період склав \$749,5 млн.), олія (\$370,9 млн.), насіння олійних культур (\$194,3 млн.), залишки й відходи харчової промисловості (\$177,2 млн.), м'ясо і харчові субпродукти свійської птиці (\$76,4 млн.). Майже у повному обсязі залишаються невикористаними імпорнтні тарифні квоти на такі продукти, як часник (494,9 тон), овес (3 476,9 тон), цукор (18 121,35 тон), інший цукор (12 720 тон), гриби (500 тон), продукція з обробленого молока (1 992 тони), цукрові сиропи (2 000 тон).

Загальний український аграрний та харчовий експорт до усіх країн світу за 4 місяця 2018 року склав майже \$6 млрд., а найвагомішу частку в товарній структурі експорту мають зернові культури (37%), рослинні олії (26,1%) та насіння олійних культур (9%) [10].

За 2018–2021 роки в рамках відповідної Угоди виділено такі тарифні квоти. Найбільші квоти передбачені для пшениці м'якої, пшеничного борошна та гранул, адже передбачене зростання з 970 000 т у 2018 році до 1 000 000 т у 2021 році, далі йдуть кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули, за якими має бути збільшення з 500 000 т до 650 000 т, а замикають трійку найбільших квот ячмінь, ячмінне борошно та гранули, де передбачене зростання з 290 000 т до 350 000 т. До 20 000 т у 2021 році планується збільшення квот на м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці, цукор та інші цукрові продукти, виноградний та яблучний соки. Найменшими будуть квоти на оброблену продукцію з молочних вершків та масла, молоко, гриби, яйця.

Проаналізувавши вищенаведену інформацію, можемо відзначити, що сировина й надалі залишається основною складовою українського експорту. Основною причиною цього є сумніви європейського населення щодо якості та безпечності української продукції. Проте існують перспективи торгівлі готовою продукцією, хоча не у великому обсязі.

Висновки. Можливості інтеграції України в європейський торговельний простір можуть бути реалізовані тільки за умов вдосконалення інституційного середовища у сфері технічного регулювання, дотримання санітарних, фітосанітарних, екологічних вимог тощо. Імплементация відповідного законодавства у строки від 2 до 7 років, передбачена Угодою про асоціацію з ЄС, є проблемною і також потребуватиме вливання значних коштів у технологічну модернізацію. За правильної та чіткої координації сил і правильно сформульованої зовнішньої політики України її інтеграція до європейського торговельного простору буде вдалою.

Список використаних джерел:

1. Аграрний експорт в ЄС встановив рекорд за останні 5 років. URL: http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/agrarniy_eksport_v_es_vstanoviv_rekord_za_5_rokiv.
2. Верховна Рада підтвердила курс України на Євроінтеграцію. URL: <http://eu.prostir.ua/news/262215.html?Print>.
3. Довідковий матеріал FAQ з питань функціонування вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9df3728dad379&title=FAQZPitanFunktsionuvanniaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas>.
4. Експорт товарів України зріс на 20,9% за 10 місяців 2017 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/eksport-tovariv-ukrayini-zris-na-209-za-10-misyaciv-2017-roku>.
5. Майже половина січневого експорту України прийшла з країн ЄС / Держстат. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2424824-majze-polovina-sicnevogo-eksportu-ukraini-prijslas-na-kraini-es-derzstat.html>.
6. Регіональне співробітництво між Україною та ЄС. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/aboutukraine/Europeaninfgration/euregionalcooperation>.
7. Рік вільної торгівлі з ЄС: чи варті зусилля? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38717311>.
8. Україна вичерпала шість квот на безмитний експорт агропродукції до ЄС в 2018 році. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/499851.html>.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
10. Український аграрний експорт до країн ЄС збільшився на \$145 млн. URL: <http://minagro.gov.ua/node/25909>.
11. Шамборовський Г.О. Соціально-економічна ефективність європейської економічної інтеграції. Львів: РАСТР-7, 2017. 288 с.

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ НА ОТДЕЛЬНЫЕ ОТРАСЛИ ЭКОНОМИКИ И ТОВАРНЫЕ РЫНКИ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье проанализировано влияние Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС на экономику и товарные рынки Украины. Исследовано состояние имплементации Соглашения о зоне свободной торговли, описаны основные ее преимущества и недостатки для отдельных отраслей украинской экономики. Исследованы основные статьи экспорта Украины в страны ЕС. Рассмотрено использование тарифных квот и принципы их администрирования. Определены основные препятствия, стоящие перед Украиной на пути к европейскому торговому пространству, а также разработаны рекомендации для их преодоления.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации, зона свободной торговли, тарифные квоты, внешняя торговля, экспорт, импорт.

ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE ASSOCIATION AGREEMENT ON THE INDIVIDUAL SECTORS OF THE ECONOMY AND TRADE MARKETS OF UKRAINE

Summary. The article analyzes the impact of the Association Agreement between Ukraine and the EU on the economy and trade markets of Ukraine. In this work there have been described the state of implementation of the Free Trade Area Agreement and its main advantages and disadvantages for the individual sectors of the Ukrainian economy. The main articles of export of Ukraine to the EU countries are investigated. The use of tariff quotas and principles of their administration are considered. The main barriers faced by Ukraine on the way to the European trading space are determined and recommendations for their overcoming are developed.

Key words: Association agreement, free trade area, tariff quotas, foreign trade, export, import.